

en de profeten te danken. Dieper drong reeds de Alexandrijnsche school in het vraagstuk door, toen het van deze historisch moeilijk te bewijzen afhankelijkheid terugging op den *Λογος εν εθνοις* en Plato naast Mozes tot *παιδαγωγος εις χριστου* verhief. De actualiteit van het probleem ging echter te loor, toen de Christelijke Kerk het heidendom overwonnen had en de apologetische in de dogmatische periode overging. Niet alsof het probleem bij de Christelijke dogmatici niet werd aangeroerd; de verhouding van de religio naturalis tot de religio revelata; de traditio Paradisiaca; de vitia splendida der heidenen werden zelfs breedvoerig besproken, maar gebrek aan historische kennis der pseudoreligiën maakte, dat men in abstracte theoriën hangen bleef en met de concrete feiten zich niet „auseinandersetzte”. Eerst toen in de vorige eeuw de „vergelijkende studie der godsdiensten” begon; de religieuze voorstellingen der Babyloniërs en Egyptenaren door de opgravingen in het licht traden, het Zend-Avesta der Perzen en de Rig Veda's der Hindoe's bekend werden, moest de vraag wel beantwoord worden, in welke verhouding Israel tot deze religiën stond. Waar deze studiën meest door mannen beoefend werden, die principieel hadden gebroken met het geloof aan de Schrift, kon het resultaat niet twijfelachtig zijn. Brugsch zocht op Voltaire's voetspoor den oorsprong van Israel's religie in Egypte, waar Mozes immers in alle wijsheid der priesters was opgevoed; Tiele meende in het Zend-Avesta van Zara-thustra het origineel van Israel's religie te hebben gevonden, maar keerde later, toen reeds uit chronologisch oogpunt deze hypothese onmogelijk bleek, met Colenso en Land terug naar de dichterbij wonende Kanaänieten en Phoeniciërs; Smend eischte voor Arabië, Hommel voor het oude Chaldeërvolk, Delitzsch thans voor Babel de eer op van het geestelijk vaderschap van Israel; zelfs heeft men Mozes een reis laten maken naar Indië om daar bij de Hindoe's het hoogere licht te vinden, dat hij bij Israel ontstak. Maar hoe wisselend de hypothesen ook mochten zijn, hierin stemmen ze allen overeen, dat bij Israel alleen geen sprank van originaliteit te vinden is 99).

Wanneer ik deze andere ontleeningshypothesen rusten laat en mij tot Babel alleen beperk, dan doe ik dit, omdat ook naar mijn overtuiging *in Babel de sleutel der positie ligt*. Te Babel moet het pleit worden beslecht, niet alleen omdat Israel zelf voor zijn oorsprong naar Babel terug wijst, maar omdat volgens de Schrift bij Babel de bakermat ligt van het thans levende menschelijk geslacht en vandaar de volkeren